

מרור שנהבי *Sonchus suberosus* צמח אנדמי בסכנת הכחדה (נובמבר 2020)

ערגה אלוני

מרור שנהבי הוא שיח דו או רב שנתי, אנדמי, הגדל במצוקי המדבר. השתייכותו הסיסטמטית: משפחת המורכבים Asteraceae, תת משפחה, Cichorioideae שבת Cichorieae, תת שבת Hyoseridinae.

ענפי הצמח המתנשאים לגובה של מעל 1 מ', מעוצים בחלקם התחתון ומתפצלים קרוב לבסיס לענפי משנה הענפים אלה קליפתם חומה וסדוקה. בטרם התחדשות הענפים הצעירים הצמח נראה יבש וללא חיים. מחלקים מעוצים אלה מתפתחים לקראת סוף האביב גבעולים צעירים נושאי עלים, צבעם ירוק בעלי גוון שנהבי. הם גדלים ומתארכים ובשלהי הקיץ מצמיחים בראשם מקבצי תפרחות. במקומות מוצלים בהם נשמרה רטיבות הצמח ענף ופריחתו שופעת. הגבעולים והעלים מכילים שרף (Zohary & Davis 1947).

העלים פשוטים חלקים ורכים, יושבים, מסורגים על הגבעול. צורתם מאורכת, שפתם מחולקת למספר אונות המסתיימות לרוב בצורת משולש בעל קדקוד ברור. האונות הקרובות לבסיס העלה קצרות. בשולי מרכז העלה האונות הולכות וגדלות. ראש העלה מסתיים באונה ראשית אחת (לעיתים מאונה). עלים קטנים שונים בצורתם יושבים על עוקצי התפרחת.

מימין: צמח מרור שנהבי גדל על המצוק צילמה עירית צוק קובצ'י משמאל: מרור שנהבי בפריחה צילם איתן שפירא -מקור: צמח השדה ©

הפרחים מסודרים בתפרחת שהיא קרקפת היושבת בראש הענף הראשי ובראש ענפי משנה. כל תפרחת מורכבת מפרחים לשוניים דו מיניים בצבע צהוב. עלי המעטפת החופים על הפרחים ירוקים, מסודרים בשורות רעופות שורה על שורה. לכל עלה בסיס רחב וראש מחודד. השורה הפנימית התומכת את הפרחים שבשולי הקרקפת ארוכים מהשאר. המצעת חשופה (פינברון-דותן, דנין 1991).

כל פרח מורכב מכותרת המאוחה לצינור שהמשכו לשון ארוכה בת 4-5 שינים קצרות. הגביע חסר. בכל פרח 4-5 אבקנים בעלי מאבקים מאוחים לצינור הפרח. העלי ארוך בולט מצינור הפרח בראשו שתי צלקות כל אחת פונה לכיוון נגדי. צבע העלי והאבקנים צהוב. השחלה תחתית עשויה 2 עלי שחלה וביצית אחת. הפרי זרעון שטוח וצר גודלו 3.5-4 מ"מ. בראשו ביצית המורכבת משערות שוות בארך הניתקת מהזרע. תוספת ביצית שערות או זיפים לזרע מטרתם להרחיק את הזרע למרחק באמצעות רוח (טלכוריה). כך מתאפשר לצמח לכבוש שטחים חדשים במרחב. הביצית במרור שנהבי אינה קבועה על הפרי לאורך זמן והיא מתנתקת. לא ברור באיזה שלב חל הניתוק: האם תוך כדי תפוצה או בטרם לה? במידה והביצית נושרת מיד עם פיזור הזרעים, הזרעים חודרים אל בין הסדקים בסלע, נובטים במרחק לא רב מצמח האם ויוצרים דגם של כתמים (שמידע 2017). הצמח פורח מאוקטובר עד פברואר.

מימין: מרור שנהבי תפוחית ועלה. צילום עירית צוק -קובצ'י, מקור צמח השדה. משמאל: איור הצמח: עלה מאונה, גבעול, והזרע עם ציצית שמתנתקת מקור פלורה פלסטינה ©

מרור שנהבי הוא צמח מדברי אוהב חום הגדל במצוקי אבן גיר קשה (Zohary & Davis 1947) טיפוס תפוצתו סהרו ערבי. מעדיף גומחות מוצלות בסלע. גדל בבקעת הירדן, בקעת ים המלח ובמדבר יהודה (בנחל תקוע אום זקא וחריטון). הצמח נדיר על סף איום.

ספרות:

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א 2017 מדוע לצמחים מסוימים במשפחת המורכבים זרעון בעל ציצית נשירה כתב-עת כלנית 5.

Zohary M and Davis PH 1947 in: Feinbron-Dotan, N 1978. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. V. 3 p 433.

Israeli Endemic Plantshttp: <http://www.terrestrial-biozones.net>

The Plant List, a working list of all plants species
<http://www.theplantlist.org>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2020 מרור שנהבי *Sonchus suberosus* צמח אנדמי בסכנת הכחדה
(נובמבר 2020), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית", מספר 7.
<https://www.kalanit.org.il/sonchus-suberosus-11-2020>